

Улуттук банкка - 25 жыл

Микрофинансылоонун макронатыйжалары

Кыргыз Республикасынын банктык эмес финансы кредиттик мекемелер системасынын пайда болуусу жана өнүгүүсү

Рынок экономикасы калкты экономикалык жана финансылык активдүүлүккө түртөт. Ошол эле учурда

калктын кеңири катмары үчүн баштапкы капиталды табууда банктарга салыштырмалуу мобилдүү болушкан банктык эмес финансы кредиттик уюмдардын ролу өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдө, анын ичинде өзгөчө биздин өлкө сыяктуу мамлекеттик пландуу экономикадан рынок экономикасына трансформациялануу процессин баштан кечирип жаткан өлкөлөрдө маанилүү роль ойноодо. Биз бул макалада аталган сектордун өнүгүүсүнө экскурс жасап көрөлү.

жымалы боюнча кеңири маалымат берип кетели.

Кредиттик союздар (КС). 1997-жылы Кыргыз Республикасы менен Азия өнүктүрүү банкынын ортосунда кредиттик союздар тармагын өнүктүрүү, аны менен чарба менен ишкердикти, кооперативдик финансылык маданиятын өнүктүрүү максатында жеңилдетилген шарттарда, узак мөөнөттүү кредиттик келишимге кол коюлган.

Алынган кредитти өздөштүрүү үчүн, 1997-жылдын апрель айында Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан азыркы «Кредиттик союздардын финансылык компаниясы» ачык акционердик коому (алгачкы аты «ФКПРКС» ЖЧКсы) түзүлгөн.

Бул тармакты мындан ары колдоо багытында, жогоруда белгилеп кеткендей, 1999-жылы «Кредиттик союздар жөнүндө» мыйзам кабыл алынган. Ошентип, 1999-2005-жылдарда бул системанын түптөлүү жана сандык өсүү этабы болуп өттү. Ошол кезде кредиттик портфелдин жылдык өсүүсү орто эсеп менен 30 пайызды түзүп, 2005-жылдын аягына карата КСтердин саны 278ге, КСтин сактык пай ээлеринин саны 24,5 миң адамга, жалпы кредиттик портфели 580 млн. сомго жеткен.

Кредиттик союздардын өнүгүү жолундагы кийинки этап аталган системанын сырттан жеңилдетилген финансылоого көз карандылыкка алып келген сандык көбөйүү стратегиясынан аны ички булактардын жана рыноктук ресурстардын эсебинен финансылоого бурган сапаттык өнүгүүгө өтүү доору менен мүнөздөлөт.

Микрофинансылык уюмдар (МФУ). 2000-2005-жылдар аралыгында микрофинансылык уюмдар үчүн экономикалык жана укуктук шарттар түзүлгөн. 2002-жылы «Кыргыз Республикасында микрофинансылык уюмдар жөнүндө» мыйзамынын кабыл алынышы менен микрофинансылык уюмдардын филиалдары кеңейип, айыл жерлеринде да көбөйүүсү байкала баштаган жана ресурстук базасы жогорулаган.

МФУлардын ишмердүүлүгүнүн максаты – жакырчылыкты жоюуга көмөк көрсөтүү үчүн калкка микрофинансылоо боюнча кызматтарды көрсөтүү, ишкердикти өнүктүрүү жана калкты социалдык мобилизациялоого көмөктөшүү.

Өзүнүн өнүгүү мезгилинде МФУлардын үлүшү көптөгөн көрсөткүчтөр боюнча БКФМ системасынын орчундуу бөлүгүн ээлеген.

Бирок, либералдуу жөнгө салуу МФУлардын санынын көбөйүшүнө мүмкүнчүлүк бергендигине карабастан, алардын көпчүлүгү мамлекет күткөн социалдык таасирди көрсөтө алышкан жок. Бул биринчи кезекте алсыз институционалдык база менен байланыштуу болгон. Анткени, баштапкы этапта МФУ ачуу үчүн уставдык капиталдын минималдуу өлчөмү болгону 50 миң сом болгон. Ушул себептен жана аларды сапаттуу өнүгүү нугуна буруу максатында 2015-жылдын башында МФУлар үчүн уставдык капиталдын минималдуу өлчөмү 5 млн. сомго чейин жогорулатылган.

2015-жылдын аягына карата МФУлардын кредиттик портфелинин көлөмү 28,5 млрд. сомду түзгөн, карызгерлердин саны 3 чоң системалык МФУнун коммерциялык банктарга айлануусун («Бай Түшүм Банку», «ФИНКА Банку», «Компаньон Банку») эсепке албаганда – 479,98 миң адамга жеткен.

(Уландысы 7-бетте)

Өзү да өнүгүп, өнүктүрүүгө да өбөлгө болуп келүүдө

Дүйнөлүк практикада алгачкы микрокредиттөө программалары 1980-жылдардын аягында жана 1990-жылдардын башында өнүгүп баштаган. Микрофинансылоонун кеңири жайылышына анын өнүгүүнүн бирден бир талашсыз куралы катары дүйнөлүк деңгээлде кенен таанылуусу түрткү болгон. Микрофинансылоо көпчүлүк мамлекеттердин өкмөттөрүнүн колдоосун таап, бул кызматтан дүйнө калкынын бардык катмарлары тарабынан пайдалануу мүмкүнчүлүгү түзүлгөн. Акыркы 15 жылда көпчүлүк өнүгүп жаткан өлкөлөрдө микрофинансылык сектордун болуп көрбөгөндөй өсүшү байкалган.

Дүйнөлүк коомчулукка интеграциялануу менен Кыргызстан да бул процесстен четте калган эмес жана бул сектордун өнүгүүсү жакырчылыкты жоюудагы улуттук программанын бир бөлүгү болуп, мамлекеттин көңүл чордонундагы маселелердин катарына кирген. Банктык эмес финансы кредиттик мекемелер (БЭФКМ) системасынын пайда болуусу Кыргыз Республикасынын суверендүү мамлекет болуп калыптанышы менен тыгыз байланыштуу. Эгемендүүлүктүн алгачкы жылдары банк системасын реформалоонун алкагында, кредиттердин тартыштыгын чечүүдө жана айыл аймактарындагы элдин колундагы айрым кыймылсыз жаткан каражаттарды мобилизациялоо максатында Кыргыз Республикасынын Өкмөтү чечкиндүү демилгелерди ишке ашырган. Алардын катарында азыркы БЭФКМ тутумунун өзөгү бекитилип, анын өнүгүүсүнө базалык шарттар түзүлгөн.

Ошондой демилгелердин бири болуп улуттук кредиттик союздардын системасы уюштурулган, мындан сырткары 1994-2000-жылдар аралыгында өкмөттүк эмес уюмдар жана донорлор ишке ашырып жаткан микрофинансылык программаларга ыңгайлуу чөйрөлөр түзүлүп, жергиликтүү микрофинансылык уюмдарды түзүү жана өнүктүрүү иш-чаралары ар тараптуу колдоо тапкан. Мында Бүткүл дүйнөлүк банктын, БУУӨПтүн, Азия өнүктүрүү банкынын, Эл аралык боорукерлик корпусунун, ACDI/VOCA, Швейцариялык «Каритас» өкмөттүк эмес уюмунун долбоорлору да аз эмес маанилүү ролду ойношкон.

“Пионерлер” кайсылар?

Биздин өлкөдө биринчилерден болуп бир нече ири жана майда банктык эмес финансы кредиттик мекемелер өз иштерин баштаган. Бул процесс микрофинансы тармагынын калыптануу жана өнүгүү жолундагы биринчи этабы болуп калды.

Азыркы учурда БЭФКМдер өлкөнүн бардык аймактарында өз кызматтарын сунуштап келишет жана бул сектор 162 микрофинансылык уюмдан, 116 кредиттик союздан жана «Кредиттик союздардын финансылык компаниясы» ААКсынан («КСФК» ААК) турат.

Ошентип Борбор Азияда алдыга чыктык

Бул секторду өнүктүрүүдө мамлекеттин колдоосу жана бул багыттагы жүргүзгөн саясаты чоң түрткү болуп берди. 1999-жылы жана 2002-жылы «Кредиттик союздар жөнүндө» жана «Кыргыз Республикасындагы микрофинансылык уюмдары жөнүндө» мыйзамдар кабыл алынган. 2006-жылы жана 2011-жылы Өнүктүрүү стратегиялары кабыл алынып, алар ошол мезгилден бери жүзөгө ашырылып келет.

Жогоруда белгилегенибиздей, өлкөбүздүн микрофинансы сектору өнүккөн жана кенен жайылган тармактары менен айырмаланат, анын кызматтарын өлкөнүн калкынын дээрлик 8 пайызы колдонот. Ошентсе да, бардык нерсе салыштыруудан билинет дегендей, Борбор Азия регионунун башка өлкөлөрүнө салыштырмалуу бизде бул көрсөткүч жогору деңгээлде турат, бирок өнүгүү тарыхы узагыраак өлкөлөргө салыштырмалуу төмөнүрөөк жана аталган тармактын мындан ары да өсүү даремети бар экендигин билдирет.

Маалымат үчүн айта кетсек, 1999-жылдын аягына карата 170 кредиттик союз катталган, 2003-жылдын аягына карата 16 микрокредиттик компания, 56 микрокредиттик агенттик катталган.

Микрофинансылоонун артыкчылыгы эмнеде? Ал коммерциялык банктардан чакан кредиттерди алууда тиешелүү документтерди толтуруу жана күрөө коюу сыяктуу талаптарды аткаруу кыйынчылык жараткан үй чарбаларына жана кичи бизнеске финансы кызматтарынан колдо-

нууга ыңгайлуу шарттарды түзөт. Ошондуктан анын кызматы калктын кеңири катмары, анын ичинде банк секторунун кызматтарынан пайдалана албагандар үчүн жеткиликтүү.

Банктык эмес микрофинансылык уюмдар бул убакыт аралыгында өздөрүнүн кызмат көрсөтүүлөрүн өркүндөтүү менен кызматтардын диапазонун да кеңейтишти. Азыркы учурда БЭФКМдерде кредит берүүдөн тышкары, депозиттерди тартуу, акча которуу, чет өлкө валюталарын алмаштыруу, факторинг, чекене банктык тейлөөлөрдү жүргүзүү мүмкүнчүлүктөрү бар. Чакан кредиттерди алуучулар – негизинен жеке жактар БЭФКМдин кызматтарынан пайдалануу менен өздөрүнүн бизнесин түзүп жана өркүндөтүшө алышты. Ал гана түгүл, мына ушул чакан кредиттерди алуу менен алар финансылык сабаттуулуктарын жогорулатып жана бул тармакта маалымдар боло алышты. Азыркы учурда мурдагыдай банктык эмес микрофинансылык уюмдардын кардарларынан дооматтардын да дээрлик жок болуп бара жаткандыгы муну далилдеп турат.

БЭФКМдердин алгачкы өнүгүү этабында алардын сандык жактан басым жасалып, ал үчүн шарттар түзүлгөн болчу. Эми мезгилдин өтүшү жана БЭФКМдердин санынын жетиштүү деңгээлде болушу менен алардан жылдан жылга сапаттуу жана жоопкерчиликтүү кредиттөө институтун калыптандыруу максатында, Улуттук банк тарабынан ыктымалдуу тобокелдиктерди жана алардын ишинин өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен жөнгө салууну жана көзөмөлдүү жүзөгө ашыруу жүргүзүлүүдө.

Төмөндө биз окурмандарга БЭФКМдердин түрлөрү жана алардын жаралыш тар-

(Башталышы 6-бетте)

Стратегиялар – келечекке багытталган кадамдар

Микрофинансылык институттардын өнүгүшүнүн негизги багыттарын аныктоо максатында 2006 – 2011-жылдары мамлекеттик деңгээлде 2 ири стратегия кабыл алынган: 2006 – 2010-жылдарда Кыргыз Республикасында микрофинансылык өнүктүрүүнүн орто мөөнөттүү стратегиясы; 2011 – 2015-жылдарда Микрофинансылык өнүгүү стратегиясы – бул Стратегия 2013 – 2017-жылдар аралыгында Кыргыз Республикасын туруктуу өнүктүрүүнүн улуттук стратегиясынын негизинде иштелип чыгып, андагы «Микрофинансылоо» главасында белгиленген максаттуу көрсөткүчтөр менен толук шайкеш келет.

Аталган стратегиялардын аткарылышынын алкагында, жогоруда белгилеп кеткендей, МФУлардын жана КСтердин банктык операцияларды жүргүзүү мүмкүнчүлүктөрү кеңейген. Булар аталган уюмдардын рыноктук атаандаштыкка туруктуулугун бекемдеп, алардын мындан ары туруктуу өнүгүүсүнө жакшы шарттарды түздү.

БЭФКМдердин ресурстук базасын жакшыртуу жана кредиттер боюнча пайыздык чендин төмөндөөсүн көздөгөн узак мөөнөттүү жана арзан ресурстарды тартуу, БЭФКМдер тарабынан көрсөтүлүүчү финансылык кызматтардын тизмесин кеңейтүү менен калктын кеңири катмарын финансылык кызматтар жана каражаттар менен камсыз кылуу маселелери микрофинансы секторун өнүктүрүү программаларынын, 2013-2017-жылдар аралыгында Кыргыз Республикасын туруктуу өнүктүрүүнүн улуттук стратегиясынын жана 2016-жылы мамлекеттик деңгээлде кабыл алынган Калктын финансылык сабаттуулугун жогорулатуу программасынын көңүл чордонунда болмокчу.

БЭФКМдердин учурдагы абалы

2016-жыл ичинде БЭФКМдер салыштырмалуу туруктуулукту көрсөткөн. 2016-жылдагы экономикалык активдүүлүктүн төмөндөөсү БЭФКМдерге негизинен орчундуу таасирин тийгизген эмес. Отчеттук жылдын аягына карата сектордогу системалык тобокелдиктер орточо деңгээлге ээ.

БЭФКМдердин кредиттик портфели 10,9 млрд. сомду түздү. Кредиттик портфелдин активдердеги үлүшү 80,2%га барабар.

2016-жылдын аягына карата БЭФКМдердин карызгерлеринин жалпы саны 228 482 адамга барабар.

Көйгөйлүү кредиттердин үлүшү жалпы кредиттик портфелдин 7,5%ын түздү.

Жалпы БЭФКМдердин кредиттик портфелинде МФУлардын үлүшү 91,4%, КСтердин үлүшү – 8,6%.

КСтердин кредиттик портфелинин 47,5%ы айыл чарбасына берилген кредиттерге туура келет, ал эми кызмат көрсөтүү жана соода-сатык тармагына берилген кредиттер 23,9%ды түзөт. КСтердин карызгерлеринин саны 2016-жылдын 31-декабрына карата 9,4 миң адамга жеткен.

МФУлардын кредиттик портфелинде басымдуулук кылган тармактар – айыл чарбасына берилген кредиттердин үлүшү 27,7%га барабар, ал эми кызмат көрсөтүү жана соода-сатык тармагына берилген кредиттер 28,3%ды түздү.

БЭФКМдердин милдеттенмелеринин түзүмүндө милдеттенмелердин жалпы көлөмүндөгү чет өлкөлүк уюмдардын алдындагы милдеттенмелердин үлүшү 26,8%га барабар болду.

БЭФКМдердин уставдык капиталы 3,9 млрд. сомду түзүп, ал эми өздүк капиталы 6,9 млрд. сом болгон.

Система 2016-жылдын жыйынтыгы боюнча 1,1 млрд. сом өлчөмүндө таза кирешеге ээ болду.

Даярдаган Т.ИСХАКОВ

P.S. Макала Улуттук банктын басма сөз кызматы берген материалдардын негизинде даярдалды.

Спикердин иш сапары

Пакистан Кыргызстандагы жаңыланууларды колдойт

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Төрагасы Чыныбай Турсунбеков Пакистан Ислам Республикасына жасаган иш сапарынын алкагында, аталган өлкөнүн бир катар жетекчилери менен жолугуп, сүйлөшүүлөрдү жүргүзүп келди.

ЖК Төрагасы Чыныбай Турсунбековдун Пакистан Ислам Республикасынын Президентин Мамнун Хуссейн менен болгон жолугушуусунда саясий-экономикалык, маданий-гуманитардык байланыштардын азыркы абалы талкууланып, соода кызматташтыгын жандандуу керектиги белгиленди.

Пакистан, Кытай, Кыргызстан жана Казакстан мамлекеттеринин ортосунда түзүлгөн транзиттик транспорт (QTTA) боюнча «Кытай-Пакистан: Экономикалык коридор (СПЕС)» долбоорун тез арада ишке ашыруу аркылуу, деңизге чыгуучу эң кыска жол ачыларын айткан Төрага, Европалык экономикалык алкактагы соода алакалардын кеңейишине жакшы шарт түзүлөрүн кошумчалады. Ал эми CASA 1000 долбоорунун жакынкы аралыкта бүткөрүлүшү менен көп маселелер чечилерин билдирди: «Ушул сыяктуу ири долбоорлорду биргелешип ишке ашыруу менен эки өлкөнүн кызматташтыгын жакшыртууга болот», – деди Чыныбай Турсунбеков.

Өз кезегинде, кыргыз парламенттик делегациясынын алгачкы иш сапары эки мамлекеттин ортосундагы байланыштардын жаңы барагын ачарын айткан Пакистан Ислам Республикасынын Президенти Мамнун Хуссейн: «Пакистан Кыргызстан менен кызматташууга кызыкдар болуп келген. Айрыкча парламенттик демократиялык багыттагы жаңыланууларды колдоого даяр», – деди.

Иш сапардын алкагында Төрага Чыныбай Турсунбеков Пакистан Ислам Республикасынын Премьер-министри Мухаммад Наваз Шариф менен да сүйлөшүүлөрдү жүргүздү. Ч.Турсунбеков өз сөзүндө эки өлкөнүн ортосунда чечилбей турган эч кандай маселе болбошу керектигин айтты. Ошондой эле, Пакистандын Шанхай Кызматташтык уюмуна кирүүсүн Кыргызстан колдоого аларын кошумчалады.

Аны менен катар Европалык биримдик алкагындагы жалпылаштырылган жеңилдиктер тутумуна (ВСП+) ээлик кылган Пакистандын тажрыйбасы Кыргызстан үчүн өтө маанилүү экенин белгиледи. Кыргызстандын мыйзам-

дык базасы чет элдик инвесторлор үчүн өтө ылайыктуу экенин айтып, пакистандык ири корпорацияларды жана жеке ишкерлерди өлкөбүздөгү кен казуу, электр энергия, айыл чарба, «адал» индустриясы, жеңил өнөр жай, медицина, фармацевтика жана экологиялык туризм тармактары боюнча кызматташууга чакырды.

Өз кезегинде Пакистан Ислам Республикасынын Премьер-министри Мухаммад Наваз Шариф Пакистан да кыргыз тарап менен кызматташууга даяр экендигин билдирип: «Соода-экономикалык, маданий-гуманитардык алакаларды арттыруу менен эки мамлекет ортосундагы байланыштарды чыңдайбыз», – деди.

Андан сырткары, Ч.Турсунбеков Пакистандын Улуттук Ассамблеясынын Төрагасы Сардар Аяз Садик менен кезикти. Жолугушуунун жыйынтыгында Жогорку Кеңеш менен Пакистан Улуттук Ассамблеясынын ортосундагы парламенттер аралык кызматташтык боюнча меморандумга кол коюлду.

КР Жогорку Кеңешинин Төрагасы Чыныбай Турсунбеков Пакистан Ислам Республикасына болгон расмий иш сапарынын алкагында Пакистандын Суу жана энергетика боюнча федералдык министри, Соода-экономикалык жана илимий-техникалык кызматташуу боюнча кыргыз-пакистан өкмөттөр аралык комиссиясынын төтөрагасы Хавадж Мухаммад Асиф менен жолукту.

Жолугушууда Ч.Турсунбеков Кыргызстанда өнүгүү темпи тездей баштаган текстиль жана тигүү тармагына токтолуп, кыргыз тараптын пахта буласы менен жүндү кайра иштетүү боюнча ишканаларды түзүүгө кызыкдар экендигин билдирди. «Кыргыз Республикасынын тигүү тармагынын продукциялары жогорку сапатка ээ, ага жараша суроо-талап күч», – деп кошумчалады Төрага. «Ар тармактуу багыттар боюнча долбоорлорду ишке ашыруу аркылуу өлкөлөр ортосундагы регионалдык кызматташтыкка өбөлгө түзөт. Мындан улам регионубуздун өнүгүп-өсүшүнө көмөкчү болот», – деди ЖК Төрагасы. Ал бул жолугушуунун жыйынтыгы келечекте эки өлкө ортосундагы эки жактуу мамилелердин өнүгүшүн шарттай тургандыгына үмүт артарын билдирди.

Өз кезегинде Пакистандын Суу жана энергетика боюнча федералдык министри Хавадж Мухаммад Асиф Кыргызстан менен Пакистандын өз деңгээлине жетишилген достук мамилелерин сактоодо Пакистан тараптын көз карашын айтты. Ошону менен катар келечектеги экономикалык кызматташууну күчөтүү жөнүндөгү ниетин билдирди.

А.АКИМБАЕВА

Көргөзмө

Кыргызстан туризм боюнча сыйлыкка ээ болду

Назарбек БАЙЖИГИТОВ,
"Кыргыз Туусу"

14-мартта Москва шаарында "Саякат жана туризм" аталышындагы 24-москвалык эл аралык туристтик көргөзмө ачылды. Бул жөнүндө Кыргызстандын Россиядагы элчилиги билдирди.

Анда «Өлкөсүнүн туристтик мүмкүнчүлүгүн жогорку деңгээлде көрсөткөндүгү үчүн» сыйлыгы менен Кыргыз Республикасы сыйланды. Эртеңине, 15-мартта Кыргызстандын Россиядагы элчилигинин уюштуруусу менен Кыргызстандын туристтик мүмкүнчүлүгүн тааныштырган азем өткөрүлдү. Кыргыз экспозицияларынын арасында атайын тигилген Боз үй да бар. Ошондой эле Кыргызстан эки жыл сайын өткөрүүнү колго алган Дүйнөлүк көчмөндөр оюндарынын алкагында болчу туристтик иш-чаралар да камтылган. Аземде Ысык-Көлдө эс алууга жолдомолор боюнча лотерея ойнотулду.

Москвадагы эл аралык туристтик көргөзмө Россиянын туризм жаатында биринчи орунду ээлеген көргөзмө болуп эсептелип, дүйнөдөгү туристтик көргөзмөлөрдүн алдыңкы бештигине кирет.

